

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ПРИЩЕПА СВІТЛАНА МИХАЙЛІВНА

УДК 37.04+371.213.1

**ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ
У ПРОЦЕСІ СПЕЦІАЛЬНО СПРОЕКТОВАНОЇ ВИХОВНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Умань – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
Коберник Галина Іванівна,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
завідувач кафедри початкового навчання.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Наказний Микола Олексійович,
Дніпродзержинський державний
технічний університет,
професор кафедри перекладу;

кандидат педагогічних наук
Галич Тетяна Володимирівна,
Вінницький обласний інститут післядипломної
освіти педагогічних працівників,
старший викладач кафедри методики викладання
суспільних, філологічних та
природничо-математичних дисциплін.

Захист відбудеться “26” березня 2014 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 74.053.01 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за адресою: 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2).

Автореферат розіслано „25” лютого 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. М. Коляда

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Морально-духовне виховання дітей та учнівської молоді, їх підготовка до активної, творчої, соціально значущої, сповненої особистісного смислу життєдіяльності є найважливішою складовою розвитку суспільства. В законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Національній програмі виховання дітей і молоді в Україні, Конвенції ООН про права дитини закладена методологія виховання, яка надає пріоритет розвиненій особистості, її життєвому й професійному самовизначенню, самореалізації, життєтворчості відповідно до національних цінностей та в контексті ідеї інтеграції Української держави до європейського простору.

Актуальність дослідження процесу проектування виховної діяльності класного керівника в загальноосвітній школі зумовлена суперечливим станом в теорії і практиці, адже виховання здебільшого розглядається як моносуб'єктний процес, у якому вихованець постає об'єктом педагогічних впливів, а виховна діяльність складається з набору заходів, має стандартний інформаційно-просвітницький характер та зорієнтована переважно на методи заохочення чи покарання. Така ситуація не сприяє прагненню учня бути зрозумілим і зрозуміти іншого, забезпеченню формування його особистісної активності.

Розв'язання такої ситуації вимагає нових підходів до виховання, які докорінно змінили б позицію учня: з пасивного об'єкта впливу він має перетворитися в активного суб'єкта власного виховання. А це можливо за умов створення і реалізації науково обґрунтованого проекту виховної діяльності, що дасть можливість забезпечити переведення існуючого виховного процесу в класному колективі у якісно новий стан, оптимізувати його зміст, організацію та управління.

Особливо складним є виховання учнів підліткового віку, який є першим перехідним періодом від дитинства до зрілості. У цей період в особистості дитини відбуваються складні і суперечливі зміни, на підставі чого його називають важким, критичним, перехідним.

Процес успішного формування особистісної активності підлітків можливий за умови спеціального педагогічного проектування виховної діяльності класного керівника, що має бути саме тією технологією, за допомогою якої стає можливим усвідомлене визначення основних орієнтирів виховної діяльності за певних умов, дає змогу систематизувати запровадження інновацій та коректив у виховний процес.

Для обґрунтування теоретичних основ формування особистісної активності актуальними є дослідження філософів і соціологів (Г. Ареф'єв, Є. Головаха, П. Кряжев, С. Собко, Н. Соболева, Л. Сохань, Т. Титаренко, В. Хайкин, В. Ямницький та ін.), в яких розглядається розвиток та процес становлення особистості в процесі діяльності.

Власне педагогічне проектування досліджують В. Безрукова, В. Беспалько, А. Лігоцький, М. Наказний, О. Киричук, О. Коберник, М. Сибирская, Н. Ткаченко, В. Штейнберг, Н. Яковлева та ін.

Проблема особистісно орієнтованого виховання знайшла відображення у працях І. Беґа, А. Бойко, Т. Галич, І. Зязюна, В. Киричука, Л. Кондрашова, В. Сухомлинського та ін.

У ході аналізу наукових джерел нам не вдалося виявити спеціальних праць, в яких би системно висвітлювалися результати дослідження проблеми формування особистісної активності підлітків у процесі проектування виховної діяльності класного керівника.

Отже, своєчасність та актуальність розв'язання проблеми зумовлені потребою подолання суперечностей між:

- об'єктивною суспільною необхідністю в життєво активних громадянах та відсутністю науково обґрунтованих педагогічних стратегій їх формування;

- вагомим виховним потенціалом педагогічного проектування та недостатньою увагою до його ефективного використання в процесі організації виховної діяльності класного керівника;

- необхідністю спеціального проектування виховної діяльності класного колективу з метою формування особистісної активності школярів і відсутністю необхідного змістового та організаційно-методичного його забезпечення.

Ураховуючи актуальність та недостатню розробленість проблеми, відсутність чітко визначених напрямів подолання виявлених суперечностей, темою дисертаційного дослідження обрано – **«Формування особистісної активності підлітків у процесі спеціально спроектованої виховної діяльності класного керівника».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження є складовою теми кафедри виховних технологій та педагогічної творчості Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Реалізація сучасних підходів до здійснення виховного процесу у закладах освіти різних рівнів» (реєстраційний номер 0111U007530). Дисертація виконана в контексті держбюджетної теми на замовлення Міністерства освіти і науки України «Наукові засади застосування проектної технології у навчально-виховному процесі» (реєстраційний номер 0109U000605). Тема дослідження затверджена вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 9 від 25.03.2010 р.) й узгоджена в Раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук НАПН України (протокол № 9 від 21.12.2010 р.).

Мета дослідження – на основі теоретичного обґрунтування проблеми педагогічного проектування визначити та експериментально перевірити педагогічні умови формування особистісної активності підлітків у процесі спеціального проектування виховної діяльності класного керівника.

Гіпотеза дослідження. Формування особистісної активності підлітків буде більш ефективним за дотримання таких педагогічних умов: застосування у виховній діяльності класного керівника проектування як особистісно-розвивальної технології; орієнтація життєдіяльності учнівського колективу на формування всіх сфер особистісної активності підлітків (фізична, інтелектуальна, соціальна і духовна), врахування результатів психолого-педагогічної діагностики та використання індивідуальних і групових форм виховної роботи; стимулювання особистісної активності вихованців і їхньої готовності до саморозвитку поза межами школи.

Відповідно до мети були визначені такі **задачі дослідження**:

1. З'ясувати стан дослідженості проблеми проектування виховної діяльності класного керівника, визначити зміст і структуру поняття «особистісна активність підлітка».

2. Розкрити сутність, значення, основні принципи та особливості проектування виховної діяльності класного керівника в класному колективі.

3. Визначити критерії, показники та охарактеризувати рівні сформованості особистісної активності підлітків.

4. Розробити модель, обґрунтувати педагогічні умови формування особистісної активності підлітків у процесі проектування виховної діяльності класного керівника та експериментально їх перевірити.

Об'єкт дослідження – процес формування особистісної активності учнів підліткового віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування особистісної активності підлітків у процесі проектування виховної діяльності класного керівника.

Для досягнення поставленої мети, розв'язання задач і перевірки гіпотези було використано такі взаємопов'язані **методи дослідження**:

теоретичні – вивчення і аналіз філософської, психологічної, педагогічної літератури з метою формулювання теоретичних засад дослідження, вивчення нормативних документів, аналіз шкільної документації (планів, особових справ учнів, класних журналів, протоколів батьківських зборів, методичних засідань), метод синтезу, порівняння, класифікації;

емпіричні – методи масового збирання емпіричного матеріалу (педагогічне спостереження, бесіда, опитування, анкетування, інтерв'ю, незалежних характеристик, експертної оцінки); педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний) для визначення вихідного стану досліджуваної проблеми й результатів впровадження у практику виховання визначених педагогічних умов;

статистичні методи обробки результатів дослідження для кількісного і якісного аналізу експериментальних даних.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Собківського навчально-виховного комплексу Уманського району; Кочубіївської загальноосвітньої школи I–III ступенів Уманського району; Полянецької загальноосвітньої школи I–III ступенів Уманського району, Уманського навчально-виховного комплексу № 7 «Загальноосвітня школа I–III ступенів – колегіум» Уманської міської ради, Уманської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 10 Уманської міської ради Черкаської області; Білоцерківської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 21 Київської області; Сальницької загальноосвітньої школи I–III ступенів Хмельницького району Вінницької області.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше* визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування особистісної активності підлітків у процесі проектування виховної діяльності класного керівника (застосування у виховній діяльності класного керівника проектування як особистісно-розвивальної технології; орієнтація життєдіяльності учнівського колективу на формування всіх сфер особистісної активності підлітків (фізична, інтелектуальна, соціальна і духовна), врахування результатів психолого-

педагогічної діагностики та використання індивідуальних і групових форм виховної роботи; стимулювання особистісної активності вихованців і їхньої готовності до саморозвитку поза межами школи); розроблено модель формування особистісної активності підлітків у процесі проектування виховної діяльності класного керівника, основними складовими якої є: загальна мета виховного впливу; етапи проектування виховної діяльності класного колективу; основні види життєдіяльності класного колективу (фізично-оздоровча, навчально-пізнавальна, соціально-комунікативна, оцінно-орієнтаційна, предметно-перетворювальна), в яких підлітки виявляють активність (тим самим формуються основні види особистісної активності: фізична, інтелектуальна, соціальна, духовна); зміст, форми і методи виховної діяльності з підлітками; критерії (когнітивний, емоційно-ціннісний, практико-діяльнісний), показники і рівні (низький, середній та високий) сформованості особистісної активності підлітків; педагогічні умови формування особистісної активності підлітків у процесі проектування виховної діяльності класного керівника; очікуваний результат;

– *уточнено* сутність проектування виховної діяльності класного керівника як цілеспрямоване творче попереднє визначення і моделювання програми виховної діяльності всього класного колективу та подальшого виконання цієї програми, що спрямована на формування особистісної активності підлітків; «особистісна активність підлітка» потрактована як самостійна категорія, що має інтегрований характер, є змінною, набутою, а не вродженою якістю людини і проявляється під час реалізації власних значущих потенційних можливостей в організації життя, регуляції та саморегуляції на основі інтеграції потреб, здібностей, ставлення особистості до діяльності й характеризується ініціативністю, цілеспрямованістю, самостійністю у вчинках та діях;

– *подальшого розвитку* набули зміст, форми і методи виховання кожного виду особистісної активності підлітків (фізичної, інтелектуальної, соціальної, духовної).

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці методики діагностування особистісної активності підлітків, технології проектування виховної діяльності класного колективу. Розроблена програма семінару для класних керівників та методичний посібник «Проектування виховної діяльності класного колективу» можуть бути використані у загальноосвітніх навчальних закладах, в системі підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів. Матеріали дисертаційної роботи стануть у нагоді під час читання курсів «Методика виховної роботи», «Методика роботи класного керівника» у вищих педагогічних навчальних закладах.

Одержані емпіричні дані і висновки можуть слугувати науково-методичними рекомендаціями для педагогів-організаторів, класних керівників, заступників директорів загальноосвітніх навчальних закладів з виховної роботи.

Результати дослідження *впроваджено* у виховний процес Собківського навчально-виховного комплексу (довідка № 71 від 15.05.13 р.); Кочубіївської загальноосвітньої школи I–III ступенів (довідка № 197 від 03.06.13 р.); Полянецької загальноосвітньої школи I–III ступенів (довідка № 132 від 11.09.13 р.) Уманського району Черкаської області; Уманського навчально-виховного комплексу № 7 «Загальноосвітня школа I–III ступенів – колегіум» Уманської міської ради

(довідка № 171 від 05.06.13 р.); Уманської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 10 Уманської міської ради (довідка № 163 від 07.06.13 р.) Черкаської області; Білоцерківської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 21 (довідка № 118 від 06.09.13 р.) Київської області; Сальницької загальноосвітньої школи Хмельницького району Вінницької області (довідка № 106 від 10.09.2013 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження відображено у доповідях на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Педагогіка та психологія: актуальні питання наукових досліджень» (Київ, 2012), «Педагогіка та психологія: традиції та інновації» (Львів, 2013), «Наука України: перспективи і потенціал» (Запоріжжя, 2013), «Психолого-педагогические проблемы образования в условиях инновационного развития» (Алматы, 2013); *всеукраїнських* – «Проектна технологія: теорія, історія, практика» (Умань, 2012), «Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів» (Умань, 2012), «Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях молодих вчених «Родзинка – 2012»» (Черкаси, 2012), «Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук» (Дніпропетровськ, 2013), «Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку» (Київ, 2013), «Сучасні виховні технології: соціалізаційні виклики і педагогічний контекст» (Київ, 2013), «Управління навчальними закладами: теорія і практика» (Умань, 2013); обговорювалися на засіданнях кафедри виховних технологій та педагогічної творчості (фізичної, інтелектуальної, соціальної, духовної), на звітних науково-практичних конференціях викладачів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Публікації. Основні положення і результати дослідження висвітлено у 12 публікаціях, з яких 7 – у наукових фахових виданнях, 5 – апробаційного характеру.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (252 назви, з них 3 іноземною мовою), додатків. Робота містить 34 таблиці та 35 рисунків, 20 додатків на 58 сторінках. Загальний обсяг – 268 сторінки, основний зміст викладено на 187 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок із науковими програмами, планами, темами; визначено мету, задачі, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «*Формування особистісної активності учнів у процесі педагогічного проектування як наукова проблема*» – проаналізовано сучасну виховну ситуацію, здійснено аналіз проблеми спеціального проектування виховної діяльності класного керівника у філософській, психологічній та педагогічній науці, розкрито особливості проектування виховного процесу, окреслено мету, основні функції та принципи проектування, визначено сутність особистісної активності та основні її види.

У результаті аналізу психолого-педагогічної літератури та практики виховання встановлено, що сьогодні сучасні потреби в життєво активних громадянах мають цілком змінити виховний процес зі школярами. Виховання необхідно доповнити продуманою, змістовною, творчою виховною діяльністю, яка розширить і поглибить розвиток учня, учнівського колективу, що можливе лише за умови цілеспрямованого проектування.

Проектування виховної діяльності класного колективу розглядаємо як попереднє, цілеспрямоване визначення і творче моделювання програми виховної діяльності класного колективу та її подальшої практичної реалізації, спрямованої на забезпечення формування особистісної активності підлітків.

Загальними принципами проектування виховної діяльності є: принцип особистісних пріоритетів учня, який базується на уподобаннях вихованців, їхніх інтересах; принцип співробітництва вчителя і учнів, який полягає у проектуванні виховної діяльності на засадах суб'єкт-суб'єктних відносин; принцип гнучкості, який окреслює створення таких проектуючих систем, які мали б здатність до видозмінення; принцип відповідності, який передбачає співвіднесеність проекту з особливостями вікової категорії учнів.

Основною метою спеціального проектування виховної діяльності класного керівника є створення програми організації виховної діяльності класного колективу для поступового переходу до гуманістичної парадигми виховання підлітків та формування активної особистості, що здатна до самовизначення, самоорганізації в сучасних умовах.

Оскільки проектування виховної діяльності класного колективу як особистісно-розвивальна технологія є складною багаторівневою сукупністю дій, виділяємо п'ять її основних етапів: *початковий етап* (під час цього етапу використовується діагностика цілепокладання, планування виховної діяльності), *етап проектування* (реалізація проектної діяльності, моделювання взаємин педагогів та вихованців, вихованців у межах колективу; добір оптимальних форм та методів проектування виховної діяльності), *етап впровадження проекту* (виконання запланованих проектних дій та простежування динаміки змін), *етап корекції* (можливе коригування певних елементів проектування виховної діяльності класного колективу), *заклучний етап* (окреслення результатів проекту та вибір варіантів щодо розвитку впроваджуваного проекту).

Вказані етапи взаємопов'язані між собою і розкривають характер взаємодії класного керівника та вихованців, а кожен з етапів є наслідком попереднього та основою для наступного, тобто є ланками безперервного процесу.

Діяльність класного керівника щодо організації спільної роботи з учнівським колективом має ряд особливостей: виховний процес спрямовується на задоволення інтересів, прагнень, нахилів учнів, передбачає вияв їхньої творчості, ініціативи у здійсненні завдань. Діяльність колективу учнів охоплює надзвичайно широку сферу дитячих інтересів і уподобань, тому педагог має володіти спеціальними знаннями і вміннями.

Особистісна активність є фундаментальною і водночас складною проблемою філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних досліджень. Розкриття

сутності та значення активності особистості знаходимо у працях К. Абульханової-Славської, Л. Анциферової, О. Конопкіна, А. Крупнова, А. Маслоу, А. Петровського, С. Рубінштейна, Д. Узнадзе, В. Халкіна та ін.; характер поєднань активності з різноманітними видами діяльності, сприятливими для вияву потенційних можливостей і всебічного розвитку особистості досліджували О. Киричук, О. Коберник, В. Лозова, В. Чудновський та ін.

Особистісна активність учня трактується нами як самостійна категорія, що має інтегрований характер, є змінною, набутою, а не вродженою якістю, що проявляється під час реалізації власних значущих потенційних можливостей в організації життя, регуляції та саморегуляції на основі інтеграції потреб, здібностей, ставлення особистості до діяльності та характеризується ініціативністю, цілеспрямованістю, самостійністю у вчинках та діяльності.

Основними складовими особистісної активності є фізична, інтелектуальна, соціальна і духовна активність:

– *фізична активність* відображає готовність, прагнення і ставлення особистості до фізично-оздоровчої діяльності, її спрямованість на досягнення фізичної досконалості заради свого фізичного розвитку та здоров'я, здатність, що окреслює певний рівень рухових умінь та навичок, фізичних якостей;

– *інтелектуальна активність* визначає здатність школяра мислити, відображає його готовність та прагнення до розумової діяльності;

– *соціальна активність* окреслює виокремлення власної індивідуальності кожного підлітка, підготовку до вибору свого місця у соціальному середовищі, готовність впливати на соціальні процеси та брати участь у суспільних справах;

– *духовна активність* розкриває сутність морально-духовних цінностей кожного школяра, реалізується у самооцінюванні власних вчинків, які відображають ставлення до своїх рідних, близьких та оточення.

Сформованість особистісної активності підлітка визначається на основі таких критеріїв та показників: *когнітивний*, який характеризує знання щодо власного здоров'я і способів його зміцнення, знання із основ гігієни та валеології, про вплив шкідливих звичок на здоров'я людини; визначає ступінь засвоєння нових знань про навколишнє середовище, вироблення умінь і навичок творчої діяльності; виділяє обсяг соціальної інформації як результат пізнання явищ дійсності, співвідношення діяльності та самодіяльності в процесі міжособистісної взаємодії; окреслює знання духовних цінностей, моральних принципів, способів самопізнання, самооцінки становлення узагальненої етичної свідомості: створення образу «своїх» якостей, зовнішності, соціальної значущості, самосвідомості; *емоційно-ціннісний* зумовлює ставлення учня до занять фізкультурою, визначає ступінь задоволеності від цих занять, інтерес до здорового способу життя; окреслює ціннісне ставлення особистості до ефективної пізнавальної і розумової діяльності; відображає емоційне ставлення до спілкування, задоволення від самого процесу спілкування; визначає прояв почуття симпатії, дружби, толерантного ставлення до оточення, прагнення до духовно-катарсичної діяльності, сформованість позитивних почуттів; *практико-діяльнісний* окреслює ступінь усвідомлення необхідності займатися фізичною культурою заради свого розвитку та здоров'я, досвід використовувати різні способи

фізичного вдосконалення; визначає рівень сформованості інтелектуальних умінь і навичок учня в процесі пізнання необхідної та корисної для нього інформації; відображає особливості поведінки особистості в процесі спілкування, соціально-комунікативній діяльності; характеризує сформованість духовних цінностей, досвід самовдосконалення.

На основі зазначених критеріїв та показників виділено рівні сформованості особистісної активності: низький, середній та високий.

Підліткам з *низьким рівнем* сформованості особистісної активності характерна відсутність елементарних фізичних умінь, навичок та небажання займатися власним оздоровленням; мінливе ставлення до пізнавальної діяльності; притаманна соціальна пасивність та нестійка духовна активність, що проявляється млявістю, байдужістю.

Учням із *середнім рівнем* сформованості особистісної активності властиве систематичне виконання фізичних вправ та розуміння їх важливості для власного здоров'я; виявляється у ситуативному ставленні до навчально-пізнавальної діяльності; соціальна взаємодія носить нестабільний характер, а сталій духовній активності притаманні елементи творчості та ініціативності.

Високий рівень визначається самостійністю та зацікавленістю підлітків до фізичної діяльності; постійним, творчим ставленням до розумової діяльності; проявляється у стійкій соціальній взаємодії, яка визначається самостійністю та почуттям відповідальності; духовна активність насичена творчістю та позитивним ставленням до життя.

У **другому розділі** – **«Дослідження сформованості особистісної активності підлітків та готовності класних керівників до проектування виховної діяльності»** описано результати діагностики основних видів особистісної активності підлітків (фізичної, інтелектуальної, соціальної та духовної) та проаналізовано стан готовності класних керівників до проектування виховної діяльності.

Констатувальний етап дослідження, яким було охоплено 348 підлітків (з яких 134 навчається в сільській місцевості, 214 – у міській, серед респондентів 185 дівчаток та 163 хлопчики) передбачав діагностування складових їх особистісної активності.

Фізична активність вивчалася за допомогою таких методів та методик: педагогічне спостереження, бесіда, інтерв'ю, метод експертної оцінки та незалежних характеристик, анкетування. Цю роботу допомагали здійснювати класним керівникам медичні працівники, вчителі фізичної культури, батьки. Використовувалася при цьому розроблена нами анкета «Здоровий спосіб життя».

З'ясовано, що низький рівень фізичної активності виявляють 29,4 % підлітків, високий та середній – 34,2 % та 36,4 %. Мають місце відмінності у показниках фізичної активності підлітків, які проживають у селі і місті, адже міські підлітки (32,3 % високий, 36,6 % середній, 31,1 % низький) поступаються сільським (40,8 %, 35,2 %, 24,0 % – високий, середній, низький рівні) у фізичній активності, а це пов'язано, як на нашу думку, з тим, що учні сільської місцевості постійно займаються трудовою діяльністю на свіжому повітрі, допомагаючи батькам по господарству.

У результаті діагностики *інтелектуальної активності* за допомогою розробленого нами опитувальника для підлітків, методики визначення виміру загального рівня розвитку особистості (тест Р. Кеттела) та психодіагностики інтелекту за допомогою «Тесту розумових здібностей» (Р. Амтхауера), аналізу результатів навчальних досягнень, бесід, спостережень, експертної оцінки встановлено, що середній та низький рівні становлять 30,4 %, 41,3 %, а високий – 28,3 %. Інтелектуальна активність підлітків сільських шкіл має нижчі показники (високий 36,5 %, середній 30,2 %, та низький рівні 33,3 %), ніж підлітків із міста (40,5 % високий, 35,5 % середній та 24,0 % низький рівень). Така ситуація, на нашу думку, спричинена тим, що у сільських школах недостатньо потужна навчально-матеріальна база порівняно з міськими, бракує висококваліфікованих учителів.

Соціальна активність досліджувалася за допомогою таких методів та методик: спостереження, метод незалежних характеристик, експертної оцінки, опитувальника для визначення рівня розвитку потреби у визнанні; рівень соціально-психологічної адаптованості у колективі однолітків. Після проведення діагностики встановлено, що 30,5 % підлітків мають високий рівень, 27,7 %, 41,8 % – середній та низький рівні. Показники соціальної активності у сільських школярів нижчі (33,3 % високий, 42,9 % середній та 23,8 % низький рівень), ніж у міських (39,0 %, 42,0 %, 19,0 % – високий, середній, низький рівні), що можна пояснити такими причинами: по-перше, діти сільської місцевості мають більш обмежене коло суб'єктів спілкування, ніж діти із міста, а, по-друге, у селі недостатньо сформована та розвинена інфраструктура.

Надзвичайно важливою складовою особистісної активності є *духовна*, яку ми вивчали за допомогою таких методів та методик: визначення змісту і сформованості ціннісних орієнтацій та життєвих планів шляхом спостереження, анкетування, інтерв'ю. На основі дослідження мотиваційної сфери, ціннісного ставлення учня до виховного процесу в школі, до життя оцінювання рівня самооцінки та самовдосконалення школярів було виявлено, що 44,6 % з них мають низький рівень, а 23,9 % та 31,5 % – високий та середній рівень духовної активності. Підлітки, які навчаються у сільській школі мають вищі показники (48,4 %, 38,5 %, 13,1 % – високий, середній та низький рівні), ніж їх однолітки із міста (42,1 % – високий, 33,9 %, – середній, 24,0 % – низький рівні), що пов'язано, на нашу думку, з декількома причинами, зокрема: швидкоплинністю міського життя та системою морально-духовних цінностей кожної особистості, яка ще з давніх років по-різному сформувалася в умовах міста і села.

З метою дослідження рівня педагогічної майстерності класного керівника нами було опрацьовано посадові інструкції, журнали класних керівників, плани виховної діяльності класних керівників, особові справи підлітків, звіти про виконану виховну роботу, щоденники психолого-педагогічних спостережень за учнями, протоколи батьківських зборів та проведено анкетування. На основі комплексного використання різних методів дослідження з'ясовано, що рівень педагогічної майстерності класних керівників характеризується такими рівнями: 40,8 % – низький, 37,7 % – середній та 21,5 % – високий.

У третьому розділі – *«Педагогічні умови формування особистісної активності учнів підліткового віку в процесі проектування виховної діяльності класного колективу»* – висвітлено програму науково-методичної підготовки класних керівників до спеціального проектування; описано модель формування особистісної активності підлітків; обґрунтовано педагогічні умови формування особистісної активності підлітків у процесі спеціально спроектованої виховної діяльності класного керівника; проаналізовано хід та результати формувального етапу експерименту.

З метою набуття класними керівниками досвіду спеціального проектування виховної діяльності класного колективу нами було виділено окремі етапи: теоретичний (формування у класних керівників основ спеціального проектування, його сутності, принципів; ознайомлення із основними структурними компонентами проектування, та їх головними завданнями і діями класного керівника та учнів), практичний (виконання завдань з елементами цілепокладання, прогнозування, моделювання, планування) та діяльнісно-творчий (розробка індивідуальних проектів та представлення на засіданнях методичних об'єднань класних керівників з наступним їх виконанням).

Програма підготовки класних керівників до проектування виховної діяльності передбачала розгляд таких питань: історія розвитку проектування у вітчизняній і зарубіжній педагогіці; сутність педагогічного проектування, його принципи та структурні компоненти; особливості формування особистісної активності за допомогою спеціально спроектованої виховної діяльності класу; методи й методики діагностування та формування особистісної активності підлітків. Класні керівники мали змогу навчитися розробляти проекти виховної діяльності класних колективів, визначати провідні виховні завдання, виділяти систему форм взаємодії основних суб'єктів навчального-виховного процесу, прогнозувати результати проектування, застосовувати різні алгоритми дій в тій або іншій ситуації.

З метою формування особистісної активності підлітків у процесі спеціально спроектованої виховної діяльності класного керівника розроблено модель формування особистісної активності підлітків у процесі проектування виховної діяльності класного керівника, основними складовими якої є: загальна мета виховного впливу; етапи проектування виховної діяльності класного колективу; основні види життєдіяльності класного колективу (фізично-оздоровча, навчально-пізнавальна, соціально-комунікативна, оцінно-орієнтаційна, предметно-перетворювальна), в яких підлітки виявляють активність (тим самим формуються основні види особистісної активності: фізична, інтелектуальна, соціальна, духовна); зміст, форми і методи виховної діяльності з підлітками; критерії, показники і рівні сформованості особистісної активності підлітків; педагогічні умови формування особистісної активності підлітків у процесі проектування виховної діяльності класного керівника; очікуваний результат (рис. 1).

Реалізація педагогічних умов, що цілеспрямовано застосовувалися у виховному процесі, забезпечила ефективне формування особистісної активності підлітків у процесі спеціально спроектованої виховної діяльності класного керівника.

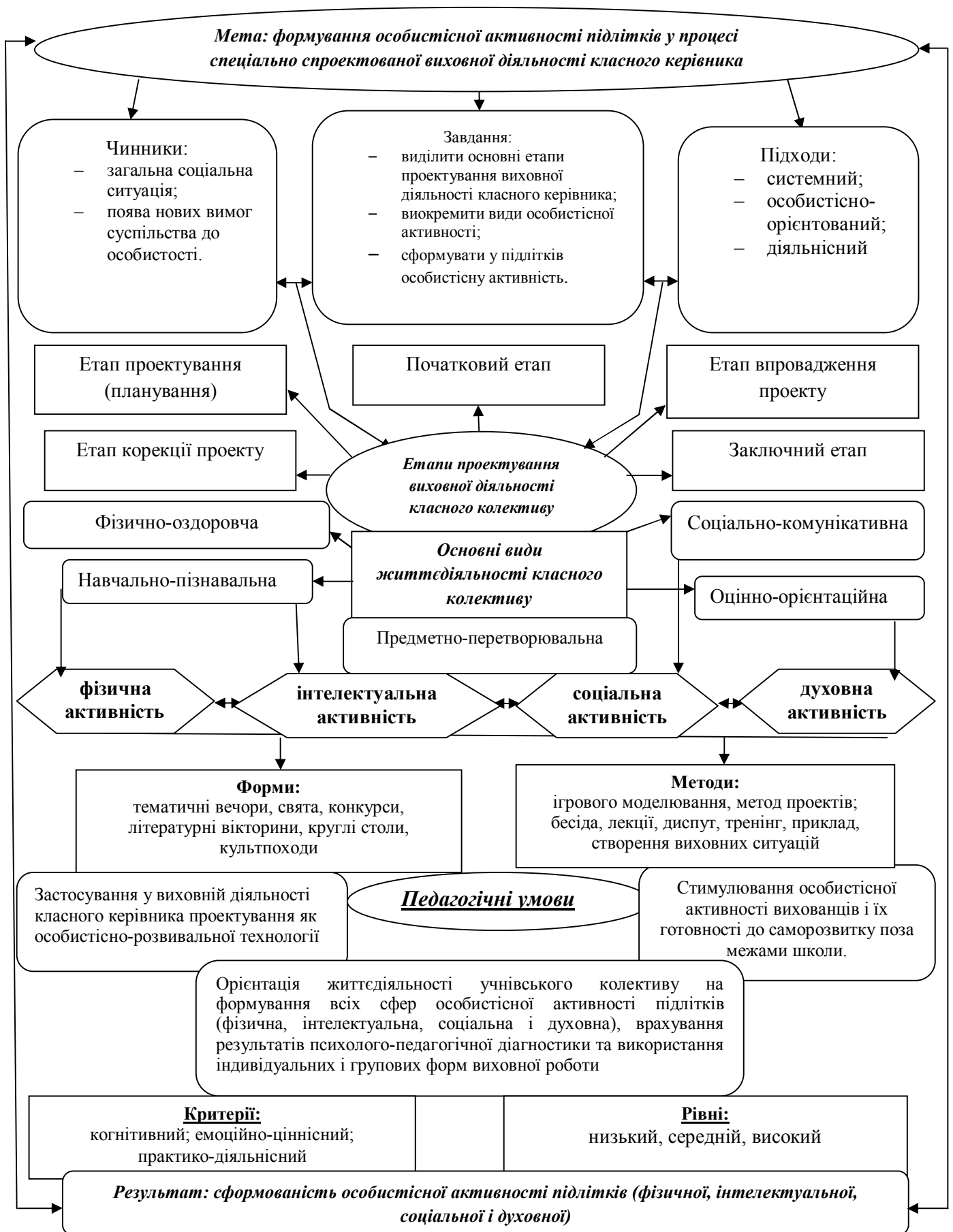

Рис. 1. Модель формування особистісної активності підлітків у процесі спеціально спроектованої виховної діяльності класного керівника

Формуванню *фізичної активності* учнів сприяла організація тематичних заходів, з-поміж яких свята козацької слави, вечори козацьких традицій, побут і звичаї Запорізької Січі, а також зустрічі із місцевими спортсменами, тренерами; залучення до спортивних змагань, конкурсів, малих олімпійських ігор тощо. Щоб зацікавити підлітків експериментальних класів фізичною культурою, спортом та оздоровити їх, доцільно проводити різного роду туристичні походи, спортивні свята, ігри, забави.

Формування *інтелектуальної активності* підлітків, як встановлено у процесі дослідження, найбільш продуктивно здійснюється шляхом залучення їх у проведення: предметних олімпіад; виставок гурткових дитячих робіт; урочистих годин з відзначення кращих інтелектуалів класу; проведення конкурсів знавців певного предмета (брейн-ринг, КВК, «Естафета ерудитів»); походів у музеї, бібліотеки; захистів проектів («Школа нового тисячоліття»); пізнавальних ігор («Пізнавши себе, ти пізнаєш світ»); вечорів нерозгаданих таємниць, годин спілкування, пізнавальних бесід.

Підвищення рівневих показників *соціальної активності* забезпечувалося в експериментальних класах проведенням українських народних свят, на яких застосовувалися елементи мовленнєвого етикету українців, упровадженням курсів риторики, комунікативних тренінгів. Не менш важливим є проведення бесід на різні теми, конкурсів, диспутів, фестивалів, літературних вечорів, аби допомогти дітям прислухатися та зрозуміти оточення, вміти висловити власну думку та зуміти захистити її. Надзвичайно ефективним є впровадження в класах курсів риторики, спрямувавши їх набуття підлітками досвіду ефективної мисленнєво-мовленнєвої діяльності і здатності вільно висловлювати свої думки. Курси риторики допомагають учням удосконалити свої вміння спілкуватися з іншими людьми, вступати в дискусії, диспути, а також переконувати опонентів щодо достовірності власної позиції.

Для підвищення рівня *духовної активності* підлітків ефективним було проведення тематичних вечорів («Запали свічку» до дня Пам'яті голодомору, «Велика Перемога», присвячений Другій Світовій війні), відвертих розмов («Вчинки людини», «Людські достоїнства та вади», «Щастя краще багатства»), пізнавальних бесід («Походження добра та зла», «Дружні й хлібом ситні будуть», «Чи кожна професія важлива в житті людини»), а також культурно-масової роботи, а саме культпоходів, відвідування виставок тощо. Важливим напрямом підвищення рівня духовної активності учнів стала добродійна робота, під час якої учні систематично відвідували ветеранів Великої Вітчизняної війни, допомагали людям похилого віку по господарству, колективно прибирали території біля пам'ятників культури, береги річок, ставків тощо.

Загальний аналіз результативності дослідно-експериментальної роботи, в основу якої було покладено спеціально спроектовану виховну діяльність класного колективу, дав підстави говорити про позитивну динаміку основних видів особистісної активності. Зокрема, порівняльний аналіз даних констатувального та формувального етапів експерименту засвідчує, що в експериментальній групі спостерігається значна позитивна динаміка всіх видів особистісної активності. Так, високий рівень фізичної активності підлітків зріс на

14,2 %, а середній – на 1,6 % при цьому зменшився відсоток школярів з низьким рівнем на 15,8 %.

У результаті цілеспрямованого залучення учнів підліткового віку до активної навчально-пізнавальної діяльності, застосування різних способів стимулювання та спеціально спроектованої виховної роботи класного керівника, були помічені значні позитивні зрушення у показниках інтелектуальної активності: у експериментальних групах значно зріс високий рівень на 13,0 %, середній – на 1,7 % та зменшився низький рівень на 14,7 %, тоді як у контрольній групі таких суттєвих змін не виявлено.

Зазнали змін рівневі показники сформованості соціальної активності підлітків, оскільки високий та середній зросли на 8,1 % та 4,9 %, тоді як низький рівень знизився на 13,0 %.

Рівневі показники сформованості духовної активності теж суттєво змінилися: зріс високий рівень – на 6,0 %, середній – 9,8 %, а низький зменшився на 15,8 %.

Після реалізації програми науково-методичної підготовки класних керівників до проектування виховної діяльності класного колективу встановлено, що показники високого рівня майстерності класного керівника підвищилися на 10 %, а середній та низький рівні знизився на 6,6 % та 3,4 %.

Динаміку рівнів особистісної активності підлітків у експериментальній та контрольній групах на констатувальному та формуальному етапах експерименту подаємо в узагальнюючій таблиці 1 та рисунку 2.

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості особистісної активності підлітків експериментальної та контрольної груп за результатами констатувального та формуального етапів експерименту

Види особистісної активності	Рівні	Експериментальна група				Динаміка %	Контрольна група				Динаміка %
		Початок експ.		Кінець експ.			Початок експ.		Кінець експ.		
		Абс.	%	Абс.	%		Абс.	%	Абс.	%	
Фізична	В	63	34,2	89	48,4	+14,2	60	36,6	64	39,0	+2,4
	С	67	36,4	70	38,0	+1,6	56	34,1	62	37,8	+3,7
	Н	54	29,4	25	13,6	-15,8	48	29,3	38	23,2	-6,1
Інтелектуальна	В	52	28,3	76	41,3	+13,0	50	30,1	58	35,4	+5,3
	С	56	30,4	59	32,1	+1,7	45	27,5	48	29,2	+1,7
	Н	76	41,3	49	26,6	-14,7	69	42,4	58	35,4	-7,0
Соціальна	В	56	30,5	71	38,6	+8,1	45	27,4	50	30,5	+3,1
	С	51	27,7	60	32,6	+4,9	49	29,9	56	34,1	+4,2
	Н	77	41,8	53	28,8	-13,0	70	42,7	58	35,4	-7,3
Духовна	В	44	23,9	55	29,9	+6,0	42	25,6	48	29,3	+3,7
	С	58	31,5	76	41,3	+9,8	51	31,1	57	34,8	+3,7
	Н	82	44,6	53	28,8	-15,8	71	43,3	59	35,9	-7,4

Рис. 2. Динаміка рівнів сформованості особистісної активності підлітків експериментальної та контрольної груп за результатами констатувального та формувального етапів експерименту

Отже, позитивна динаміка показників фізичної, інтелектуальної, соціальної та духовної активності підлітків, яка забезпечувалася реалізацією комплексу обґрунтованих педагогічних умов, дає підстави стверджувати, що висунута нами гіпотеза підтверджена.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і новий підхід до вирішення важливого та актуального завдання, що полягає в теоретичному обґрунтуванні проблеми педагогічного проектування, визначенні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування особистісної активності підлітків у процесі спеціально спроектованої виховної діяльності класного керівника.

1. На основі вивчення та аналізу психолого-педагогічної літератури з'ясовано, що в останні роки проведені дослідження, які стосуються формування особистісної активності особистості, однак цілісного теоретичного обґрунтування формування особистісної активності підлітків у процесі спеціально спроектованої виховної діяльності класного керівника не виявлено. Встановлено, що виховний процес сучасними теоретиками здебільшого розглядається як моносуб'єктний, за якого вихованець постає об'єктом педагогічних впливів. Така ситуація не дає змоги повністю задовольнити прагнення учня бути зрозумілим і зрозуміти іншого, забезпечити його цілісний фізичний, інтелектуальний, соціальний та духовний розвиток. Тому значної уваги варто приділити виховній функції, навіть коли виховання є досить сприятливим, воно повинно бути доповнене продуманою, творчою виховною діяльністю, яка розширить і збагатить зміст розвитку особистості та всього учнівського колективу, що можливе лише за умови проектування.

2. У результаті аналізу наукових джерел, вивчення теоретичних основ проблеми дослідження *проектування виховної діяльності класного колективу* розглядається нами як попереднє, цілеспрямоване визначення і творче моделювання програми виховної діяльності класного колективу та її подальшої реалізації, спрямованої на формування особистісної активності підлітків.

Основною метою спеціального проектування виховної діяльності класного керівника є створення системи, яка є найбільш прийнятною програмою організації виховної діяльності класного колективу для поступового переходу до гуманістичної парадигми виховання підлітків та формування активної особистості, здатної до самовизначення, самоорганізації в сучасних умовах.

Програма проектування виховної діяльності класного колективу включає такі структурні компоненти: 1) початковий етап – у межах цього етапу здійснюється діагностика, цілепокладання, планування виховної діяльності; 2) етап проектування – реалізація проектної діяльності, моделювання педагогічної взаємодії вчителя та учнів, взаємин між учнями в колективі; вибір та добір оптимальних форм та методів проектування виховної діяльності; 3) етап впровадження проекту – виконання запланованих проектних дій та простежування динаміки зростання їх життєвої активності; 4) етап корекції проекту – оцінка результатів перебігу проекту та можливість проведення коректив процесу; 5) заключний етап – визначення результатів проектної діяльності та вибір варіантів щодо продовження проектування виховної діяльності.

3. Визначено, що особистісна активність учня – це самостійна категорія, що має інтегрований характер, є змінною, набутою, а не вродженою якістю людини, що проявляється під час реалізації власних значущих потенційних можливостей в організації життя, регуляції та саморегуляції на основі інтеграції потреб, здібностей, ставлення особистості до діяльності та характеризується ініціативністю, цілеспрямованістю, самостійністю у вчинках та діяльності. Основними складовими особистісної активності є фізична, інтелектуальна, соціальна і духовна активність.

Критеріями та показниками особистісної активності окреслено: *когнітивний* критерій (знання учнів щодо власного здоров'я і способів його зміцнення, визначає ступінь засвоєння підлітками нових знань про навколишнє середовище, вироблення умінь і навичок творчої діяльності, обсяг соціальної інформації щодо співвідношення діяльності та самодіяльності в процесі міжособистісної взаємодії, знання духовних цінностей, моральних принципів); *емоційно-ціннісний* – (ставлення учня до занять фізкультурою, здатність особистості до ефективної пізнавальної і розумової діяльності; відображає емоційне ставлення до спілкування, визначає вияви почуття симпатії, дружби, толерантного ставлення учня до оточуючих); *практико-діяльнісний* – (окреслює ступінь усвідомлення необхідності займатися фізичною культурою, визначає рівень поведінки учня в процесі пізнання необхідної та корисної для нього інформації; відображає особливості поведінки в процесі спілкування з іншими людьми, характеризує сформованість духовних цінностей).

На основі визначених критеріїв та їх показників охарактеризовано рівні сформованості особистісної активності: низький, середній, високий.

4. Розроблено модель формування особистісної активності підлітків у процесі проектування виховної діяльності класного керівника, основними складовими якої є: загальна мета виховного впливу; етапи проектування виховної діяльності класного колективу; основні види життєдіяльності класного колективу (фізично-оздоровча, навчально-пізнавальна, соціально-комунікативна, оцінно-орієнтаційна, предметно-перетворювальна), в яких підлітки виявляють активність (тим самим формуються основні види особистісної активності: фізична, інтелектуальна, соціальна, духовна); зміст, форми і методи виховної діяльності з підлітками; критерії, показники і рівні сформованості особистісної активності підлітків; педагогічні умови формування особистісної активності підлітків у процесі проектування виховної діяльності класного керівника, очікуваний результат.

Обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування особистісної активності підлітків: застосування у виховній діяльності класного керівника проектування як особистісно-розвивальної технології; орієнтація життєдіяльності учнівського колективу на формування всіх сфер особистісної активності підлітків (фізична, інтелектуальна, соціальна і духовна), врахування результатів психолого-педагогічної діагностики та використання індивідуальних і групових форм виховної роботи; стимулювання особистісної активності вихованців і їхньої готовності до саморозвитку поза межами школи.

Дослідно-експериментальна перевірка ефективності запропонованих педагогічних умов формування особистісної активності підлітків у процесі спеціально спроектованої виховної діяльності класного керівника переконливо довела, що після їх впровадження спостерігаються якісні зміни особистісної активності учнів у експериментальній групі. Так, показники високого рівня зросли на 10,3 %, середній рівень зріс на 4,5 %, показники низького рівня зменшилися на 14,8 %. Тоді як у контрольній групі зміни є незначними.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми і не претендує на всебічне розкриття досліджуваної теми. Подальшого наукового вивчення потребують питання психолого-педагогічної діагностики виховного процесу, моделювання різних видів життєдіяльності та виховних ситуацій в аспекті виховання особистості та класного колективу, прогнозування виховного процесу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Прищеп С. М. Сутність проектування виховної діяльності класного керівника / С. М. Прищеп // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини / [ред. кол.: Побірченко Н. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О., 2011. – Вип. 38. – С. 146–152.

2. Прищеп С. М. Особистісна активність як основа життєдіяльності школяра / С. М. Прищеп // Вісник Черкаського університету : наук. журн. – Черкаси : «ЧНУ імені Б. Хмельницького», 2012. – № 8. – С. 69–74.

3. Прищеп С. М. Види особистісної активності та їх структура / С. М. Прищеп // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. – Суми : СумДПУ імені А. Макаренка, 2012. – № 8. – С. 189–195.

4. Прищеп С. М. Проектування як ефективна технологія формування життєвої активності школяра / С. М. Прищеп // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка : зб. наук. пр. – Глухів : ГНПУ імені О. Довженка, 2012. – Вип. 21. – С. 25–28.

5. Прищеп С. М. Особливості проектування виховної діяльності класного керівника / С. М. Прищеп // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького педагогічного університету імені Г. Сковороди : зб. наук. пр. – Переяслав-Хмельницький : ДПУ імені Г. Сковороди, 2013. – Вип. 28. – С. 248–253.

6. Прищеп С. М. Основні етапи проектування виховної діяльності класного колективу / С. М. Прищеп // Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка : наук. журн. – Житомир : ЖДУ імені І. Франка. – 2013. – Вип. 1 (67). – С. 157–159.

7. Прищеп С. М. Формирование личностной активности подростков как педагогическая проблема / С. М. Прищеп // Естественно-гуманитарные исследования : междунар. журн. – Краснодар : Академия знаний, 2013. – Вып. 1. – С. 105–108.

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Прищеп С. М. Сутність особистісної активності школяра / С. М. Прищеп // Зб. матеріалів XIV Всеукр. наук. конф. молодих учених «Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях молодих вчених «Родзинка – 2012»», 19–20 квіт. 2012 р. – Черкаси : Брама-Україна, 2012. – С. 228–229.

9. Прищеп С. М. Організація та планування особистісної активності учнів / С. М. Прищеп // Зб. тез наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. «Педагогіка та психологія : актуальні питання наукових досліджень», 16 лют. 2013 р. – К. : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2013. – С. 94–96.

10. Прищеп С. М. Фізична активність як важлива складова життєдіяльності учнів / С. М. Прищеп // Зб. матеріалів VI Всеукр. наук.-практ. заочної конф. «Наука України. Перспектива та потенціал», 22–23 лют. 2013 р. – Запоріжжя : Нова Освіта, 2013. – С. 153–156.

11. Прищеп С. М. Общие основы специально спроектированной воспитательной деятельности классного коллектива / С. М. Прищеп // Материалы III Междунар. науч. конф. «Психолого-педагогические проблемы образования в условиях инновационного развития», (Алматы, 1 марта 2013 г.). – Алматы : Ун-тет «Туран», 2013. – С. 258–261.

12. Прищеп С. М. Проектування виховної діяльності класного колективу як сучасна педагогічна проблема / С. М. Прищеп // Зб. наук. праць міжнар. наук.-практ. конф. «Педагогіка та психологія : традиції та інновації», 15–16 берез. 2013 р. – Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2013. – С. 50–52.

АНОТАЦІЇ

Прищеп С. М. Формування особистісної активності підлітків у процесі спеціально спроектованої виховної діяльності класного керівника. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, 2014.

Дисертаційна робота присвячена проблемі формування особистісної активності підлітків у процесі спеціально спроектованої виховної діяльності класного керівника.

Вивчено стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та практиці, окреслено мету, принципи, особливості та структуру проектування виховної діяльності класного керівника. Визначено критерії, показники та охарактеризовано рівні сформованості особистісної активності підлітків. Обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування особистісної активності підлітків у процесі спеціально спроектованої виховної діяльності класного керівника: застосування у виховній діяльності класного керівника проектування як особистісно-розвивальної технології; орієнтація життєдіяльності учнівського колективу на формування всіх сфер особистісної активності підлітків, врахування результатів психолого-педагогічної діагностики та використання індивідуальних і групових форм виховної роботи; стимулювання особистісної активності вихованців і їхньої готовності до саморозвитку поза межами школи. Розроблено модель формування особистісної активності підлітків у процесі спеціально спроектованої виховної діяльності класного керівника та представлено результати дослідно-експериментальної роботи.

Ключові слова: проектування виховної діяльності класного керівника, класний керівник, класний колектив, підлітки, особистісна активність (фізична, інтелектуальна, соціальна, духовна), педагогічні умови, модель.

Прищеп С. М. Формирование личностной активности подростков в процессе специально спроектированной воспитательной деятельности классного руководителя. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины, Умань, 2014.

Диссертация посвящена проблеме формирования личностной активности подростков в процессе специально спроектированной воспитательной деятельности классного руководителя.

Изучено состояние исследуемой проблемы в педагогической теории и практике, определено цель, принципы, особенности и структуру проектирования воспитательной деятельности классного руководителя.

Проектирование воспитательной деятельности классного руководителя рассматривается как предварительное, целенаправленное определение и творческое моделирование программы воспитательной деятельности классного коллектива и ее

последующая практическая реализация, направленная на обеспечение формирования личностной активности подростков.

Обоснована структура проектирования воспитательной деятельности классного коллектива, которая включает следующие структурные компоненты: начальный этап (является самым важным, поскольку следует провести диагностику, изучить состояние воспитательной работы, определить воспитательные цели и задачи, осуществить предварительное планирование); этап проектирования (реализация проектной деятельности, моделирование взаимоотношений педагога и воспитанников в пределах коллектива, выбирать оптимальный вариант проектирования воспитательной деятельности классного коллектива, содержание и последовательность воспитательных мероприятий, длительность и время проведения); этап внедрения проекта (обеспечивает воплощение содержания проекта); этап коррекции проекта (определяется соответствие результатов и предварительных данных); заключительный этап (подразумевает окончательные выводы и прогнозирование касательно будущего проекта воспитательной деятельности классного коллектива).

Определено, что личностная активность ученика – это самостоятельная категория, которая имеет интегрированный характер, является переменным, приобретенным, а не врожденным качеством человека, которое проявляется во время реализации собственных значимых потенциальных возможностей в жизни и действиях. Основные составляющие личностной активности: физическая, интеллектуальная, социальная и духовная активность. Критериями и показателями личностной активности являются: когнитивный, эмоционально-ценностный; практико-деятельностный. На основе выделенных критериев и их показателей определено уровни личностной активности: низкий, средний, высокий.

Разработана модель формирования личностной активности подростков в процессе специально спроектированной воспитательной деятельности классного руководителя, основными структурными компонентами которой являются: цель воспитательного влияния, этапы проектирования воспитательной деятельности классного руководителя; основные виды жизнедеятельности классного коллектива, в которых подростки проявляют личностную активность и которые обеспечивают физическое, интеллектуальное, социальное и духовное развитие, что способствует формированию основных видов личностной активности: физической, интеллектуальной, социальной и духовной; формы, методы, критерии, уровни личностной активности подростков; ожидаемый результат.

Обоснованы и экспериментально проверены основные педагогические условия формирования личностной активности подростков: использование проектирования как личностно развивающей технологии в воспитательной деятельности классного руководителя; разработка модели жизнедеятельности ученического коллектива, которая сориентирована на формирование всех сфер личностной активности подростков (физической, интеллектуальной, социальной и духовной), учитывает результаты психолого-педагогической диагностики и предусматривает использование индивидуальных и групповых форм работы; создает возможности для стимулирования личностной активности воспитанников.

Опытно-экспериментальная проверка эффективности педагогических условий формирования личностной активности подростков в процессе специально спроектированной воспитательной деятельности классного руководителя доказала, что после их внедрения наблюдаются качественные изменения личностной активности учащихся в экспериментальной группе.

Проведенное исследование не исчерпывает всех аспектов затронутой проблемы и не претендует на всестороннее раскрытие изучаемой темы. Дальнейшего научного изучения требуют вопросы психолого-педагогической диагностики воспитательного процесса, моделирования различных видов жизнедеятельности и воспитательных ситуаций в аспекте воспитания личности и классного коллектива, прогнозирования воспитательного процесса.

Ключевые слова: проектирование воспитательной деятельности, классный руководитель, классный коллектив, подростки, личностная активность (физическая, интеллектуальная, социальная, духовная), педагогические условия, модель.

Pryshchepa S. M. Forming of personality activity of teenagers is in the process of planning of educator activity of class leader. – On the rights of manuscript.

Thesis for a scientific degree of candidate of pedagogical sciences, speciality 13.00.07 – theory and methods of upbringing. – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, 2014.

Dissertation is devoted to the problem of forming of personality activity of teenagers in the process of planning of educator activity of class leader.

The state of the research problem is studied in pedagogical theory and practice, defined purpose, principles, features and structure of planning of an educator activity of class leader. Specified indexes of criteria and found out the levels of forming of personality activity of teenagers.

Grounded and experimentally tested pedagogical terms of forming of personality activity of teenagers in the process of planning of educational activity of class leader: the use of planning as personality-developing technologies in the educator activity of class leader; orientation of pupil's collective vital activity to forming all spheres of personality activity of teenagers, taking into account the results of psychological and pedagogical diagnostics and use of individual and group forms of educator work; promotion of personal activity of students and their readiness to the self-development outside school.

Developed the model of forming of personality activity of teenagers in the process of planning of educator activity of class leader and presents the results of the research work.

Key words: planning of educator activity, class leader, class collective, teenagers, personality activity (physical, intellectual, social, spiritual), pedagogical terms, model.

Підписано до друку 24.02.2014 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 16.

«Видавництво “Науковий світ”»®
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 23, оф. 414.
200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit@mail.ru
Сайт: nsvit.cc.ua